

Lech Krzyżanowski

"Dysputy konserwatorskie :
problemy konserwacji malowideł
ściennych w województwach
jeleniogórskim i legnickim (materiały
symposium objazdowego)", Kraków
1979 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 33/2 (129), 185-186

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RECENZJE

Dysputy konserwatorskie. Problemy konserwacji malowideł ściennych w województwach jeleniogórskim i legnickim (materiały sympozjum objazdowego), Kraków 1979, 127 ss., 53 ilustracje

Po znakomitej wystawie dorobku konserwatorskiego otwartej w listopadzie 1976 r. (rec. M. K o r n e c k i, „Dzieło sztuki w konserwacji” — wystawa w Krakowie, „Ochrona Zabytków”, nr 1—2, 1977, s. 88—91) krakowskie środowisko konserwatorów zrzeszonych w Sekcji Konserwacji ZPAP ponownie przypomniało o swej przodującej roli tak w dziele działań konserwatorskich, jak w sferze dokonywania ocen i wymiany poglądów.

Pierwszy tom *Dysput konserwatorskich*, wydany niespełna trzy lata po fundamentalnym katalogu *Dzieło sztuki w konserwacji* (por. wyżej wymienioną recenzję) stanowi nie tylko dalszy krok w dziedzinie wymiany poglądów konserwatorskich, lecz jest zapowiedzią kontynuacji szeroko zakrojonej działalności Sekcji Konserwacji ZPAP Okręgu Kraków. Wstęp pióra Marii Ostaszewskiej, przewodniczącej Rady Artystycznej Sekcji, informuje o trzech formach działań. Pierwsza z nich — *Warsztaty konserwatorskie*, obejmuje autorskie pokazy obiektów połączone z dyskusją. Druga — *Prezentacje konserwatorskie*, dotyczy szerzej zakrojonych prac, związanych z wnętrzami architektonicznymi. Nie mieliśmy dotąd sposobności recenzowania tych przedsięwzięć, podobnie jak i katalogów wydawanych z ich okazji, ponieważ Redakcja nie była świadoma tych tak ważnych poczynań. Brak egzemplarza recenzentki wystawy *Dzieło sztuki w konserwacji* również pozbawił nas możliwości zapoznania się z wystawą i treścią katalogu.

Trzecią wreszcie formą działalności krakowskich Kolegów jest seria *Dysputy konserwatorskie*. Jest to cykl stacjonarnych lub objazdowych sympozjów połączonych z oceną prac lub realizacji konserwatorskich i wymianą poglądów. Omawiany tom stanowi dokumentację sympozjum objazdowego, poświęconego problemom konserwacji malowideł ściennych w województwach jeleniogórskim i legnickim. Tom ten, poza wspomnianym już wstępem, zawiera referaty i komunikaty przygotowane na sympozjum oraz komunikaty będące sprawozdaniami z realizacji konserwatorskich (prac konserwatorskich, badań oraz odkryć). Radzie Artystycznej Sekcji Konserwacji ZPAP Okręgu Kraków współtowarzyszeli w organizacji objazdu Wojewódzki Konserwator Zabytków w Jeleniej Górze i Wojewódzki Konserwator Zabytków w Legnicy.

Maria Dayczak-Domanasiewicz *Wspomnieniem o Profesorze Józefie Edwardzie Dutkiewiczu* otwiera tom, a charakterystyczne zdjęcie ukazujące Profesora z grupą uczniów w trakcie badań konserwatorskich na Dolnym Śląsku przypomina czasy, gdy krakowska Akademia Sztuk Pięknych rozpoczęła realizację wielkiego i ambitnego programu badawczego. Następnie zamieszczono referaty: Jadwiga Skibińska, *Problemy badań, konserwacji malowideł ściennych w województwie jeleniogórskim*; Zdzisław Kurzeja, *Stan malowideł ściennych w województwie legnickim*; Władysław Zalewski, *Problemy estetyczne malarstwa ściennego. Zakres i metody działania*; Aleksandra Bogdanowska, *Wybrane zagadnienia związane z konserwacją sgraffita*; Maria Kalicińska, *Zastosowanie nowych metod przy dokumentacji konserwatorskiej malowideł ściennych*. W części zatytułowanej *Sprawozdania i komunikaty* znajdują się następujące opracowania: Teresa Żurkowska-Mastalerz, Tadeusz Stopka, *Konserwatorskie prace badawczo-odkrywkowe we wnętrzu kościoła w Grzybianach (woj. legnickie)*; Edward Kosakowski, *Odkrycie i konserwacja malowideł ściennych z pierwszej połowy XVI wieku w kościele pofranciszkańskim w Jaworze (woj. legnickie)*; Jadwiga Skibińska, *Problemy konserwacji malowideł ściennych w kościele klasztornym*

Matki Boskiej Łaskawej w Krzeszowie (woj. jeleniogórskie); Gizela Zborowska, *Konserwacja malowideł z XVI wieku w „Zielonej Komnacie” wieży św. Jadwigi na zamku w Legnicy*; Zbigniew Skupio, *Konserwacja sgraffita na elewacjach domów nr 54 i 55 tzw. Bud Śledziowych przy Rynku w Legnicy*; Zbigniew Skupio, *Konserwacja sgraffita na elewacji domu „Pod Przepiórczym Koszem” w Legnicy*; Maria Roznerska, *Konserwacja gotyckich malowideł ściennych w kościele św. Piotra i Pawła w Lubiechowej (woj. jeleniogórskie)*; Teresa Żurkowska-Mastalerz, Tadeusz Stopka, *Konserwatorskie prace badawczo-odkrywkowe we wnętrzu absydy kościoła p.w. Jana i Katarzyny w Świerzawie (woj. jeleniogórskie)*; Maria Ostaszewska, *Odświeżenie i konserwacja malowideł ściennych w kościele p.w. N.P. Marii w Tymowej (woj. legnickie)*; Mieczysław Stec, *Transfer fragmentu renesansowego sgraffita z południowej elewacji dworu z Zagrodnie (woj. legnickie)*; Całość zamyka literatura przedmiotu; wszystkie teksty wyposażono w streszczenia w języku francuskim.

Poświęcenie sympozjum pamięci profesora J.E. Dutkiewicza było we wszech miar uzasadnione. Jego to przecież wniosek zgłoszony na krakowskiej konferencji w 1964 r. spowodował wiele spotkań, które częściowo tylko zostały wzmiankowane w obecnych referatach (por. Małgorzata S c h u s t e r - G a w ł o w s k a, *Ogólnopolska Konferencja poświęcona zagadnieniom konserwacji malowideł ściennych*, „Ochrona Zabytków”, nr 1, 1965, s. 63; materiały konferencji opublikowane w: *Zagadnienia technologiczne konserwacji malowideł ściennych*, „Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków”, seria B, Warszawa 1965). Już w dniach 26 i 27 kwietnia 1965 r. odbyło się kolejne spotkanie organizowane tym razem przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i Muzeum Śląskie we Wrocławiu (l.k., *Konferencja w sprawie konserwacji malowideł ściennych woj. wrocławskiego*, „Ochrona Zabytków”, nr 3, 1965, s. 56—58). Kolejne dwa spotkania zorganizował Ośrodek Dokumentacji Zabytków. W dniach 4—6 października 1965 r. odbyło się szczególnie ważne kolokwium z udziałem konserwatorów, historyków i krytyków sztuki (Lech K r z y ż a n o w s k i, *Kolokwium poświęcone estetycznym problemom konserwacji malowideł ściennych*, 4—6 października 1965, „Ochrona Zabytków”, nr 2, 1966, s. 84—92; w tym samym numerze opublikowano wygłoszone tamże referaty Hanny Pieńkowskiej i Kazimierza Malinowskiego). Objazd konserwatorski w 1968 r. współorganizowała Sekcja Konserwacji ZPAP, a towarzyszył jej katalog (M. P u c i a t a, S. S t a w i c k i, *Program objazdu konserwatorskiego organizowanego w dniach 10—12 maja 1968*; omówienie dyskusji Lech K r z y ż a n o w s k i, *Dyskusja o konserwacji malowideł ściennych*, „Ochrona Zabytków”, nr 3, 1968, s. 67—77). Więcej zatem było niż się wydaje spotkań konserwatorskich poprzedzających omawiane sympozjum, jednak o wiele za mało zważywszy potrzeby środowiska. Żałować jedynie można, że cykl sześciu wielkich konferencji konserwatorskich, których inicjatorem był prof. Kazimierz Malinowski, a głównym organizatorem Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie (por. „Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków”, seria B, tomy III, V, IX, XI, XIX, XXIV, XXVII) nie doczekał się kontynuacji w latach siedemdziesiątych.

Referaty i komunikaty prezentowane w omawianym tomie *Dysput konserwatorskich* trafnie odzwierciedlają obecny stan poglądów oraz stosowanych technik konserwatorskich. Nie wszystkie jednak wzniosły się na poziom prezentowany przez Marię Jurecką-Sigmund, której tekst można traktować jako modelową dokumentację konserwatorską przygotowaną do publikacji (tj. podsumowanie szeroko zakrojonej dokumentacji wykonawczej). Komentarza wymaga referat Magdaleny Kalicińskiej. Pomijając już fakt, że nie zanalizowała ani jednego przykładu zastosowania fotogrametrii i fotointerpretacji w konserwacji malowideł ściennych (co zapowiada tytuł), to wprowadziła uogólnienia mogące wprowadzić czytelnika w błąd. Nie jest to, jak sądzi Autorka, metoda „od niedawna stosowana w dziedzinie bliskiej konserwacji zabytków” (s.40). Można pominąć, że już przed 1939 r. prof. Piasecki w Katedrze Geodezji i Kartografii Politechniki Warszawskiej praktycznie badał przydatność fotogrametrii w dokumentacji architektury, jednak w 1959 r. W. Kołtąj i Z. Niepokólczycki dokonali pomiarów twierdzy w Kostrzynie oraz wybranych zabytków w centrum Głogowa. Nie jest to zatem

sprawa niedawna, a pomiary zabytków oraz ich fotointerpretacja są działaniami *par excellence* konserwatorskim, podobnie jak badania technologiczne. Od 1970 r. działa Pracownia Fotogrametrii w Warszawskim Oddziale PP Pracowni Konserwacji Zabytków, mająca w swoim dorobku setki dokumentacji w Polsce, Europie i Afryce. Od 1977 r. istnieje analogiczna wyspecjalizowana pracownia w PKZ — Oddział Wrocław. W dziedzinie zastosowania fotogrametrii w konserwacji malowideł ściennych wymienić można dokumentację malowideł ściennych w Strzelnikach (1977), a wspomnieć można także współdziałanie w konserwacji rzeźby na terenie Warszawy. Uwagi powyższe nakładają do refleksji o zakresie i sprawności informacji konserwatorskiej, na którym to polu nie bezpotknięć działa i „Ochrona Zabytków”.

Kolegom krakowskim z satysfakcją składam gratulacje z racji udanego spotkania i dobrze wydanej publikacji, życząc też dalszych nie mniej ważnych imprez z możliwie szerszym gronem uczestników.

Lech Krzyżanowski

PRZEGLĄD ZAGRANICZNYCH CZASOPISM KONSERWATORSKICH

MŰEMLÉKVÉDELEM. Wyd. A Magyar Épitőművészek Szövetsége, Műemléki Bizottsága, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Művészeti Országos Választmánya és az Országos Műemléki Felügyelőség, Budapestsz. Kwartalnik.

Rocznik XXI (1977)

Zeszyt 1, stron 64, ilustracje

K. V ö r ö s, *A Ralpiactól a Roosevelt térig (Od Rakpiac do Placu Roosevelta)*, ss. 1—14, 22 il., str. w jęz. francuskim. Gdy ktoś znajdzie się na dzisiejszym Placu Roosevelta w Budapeszcie, w jednym z najruchliwszych punktów miasta, trudno mu będzie uwierzyć, że jeszcze 200 lat temu była tu piaszczysta pustynia. Plac zabudowano w latach 1822—1835 według projektu Jánosa Hilda i jego syna Józsefa, (wyjątek stanowił renesansowy pałac należący do Akademii Nauk ukończony w 1865 r. zgodnie z projektem niemieckiego architekta Stülera) i nosił on nazwę Rakpiac. Przepiękny plac klasycystyczny uległ prawie zupełnemu zniszczeniu podczas oblężenia Budapesztu w 1945 r. Nie uchował się w całości ani jeden z dawnych budynków klasycystycznych, zmieniła się też nazwa placu, nie uległa tylko zmianie jego funkcja i rola w centrum stolicy.

P.A. Cz é t é n i, *A Nereidák kútja Pesten (Studnia Nereid w Peszcie)*, ss. 15—20, 14 il., str. w jęz. francuskim. Historia odrestaurowanej studni Nereid, znajdującej się w centrum Budapesztu, przed kościołem franciszkańskim. Zbudowana w 1835 r. według projektu Józsefa Uhrla zastąpiła poprzednią drewnianą, zaopatrującą przez wiele lat w wodę mieszkańców Pesztu.

A. K i s s, *Adatok Gottgéb Antal tevékenységéhez (Materiały dotyczące działalności Antala Gottgéb a)*, ss. 21—28, 9 il., str. w jęz. francuskim. Do najbardziej znanych architektów na Węgrzech w XIX w. należał Antal Gottgéb. Wiele budynków zbudowanych według jego projektów do dziś stanowią ozdobę Budapesztu. Autor artykułu przypomina ich historię.

S. T ó t h, *Feldebrőről, hipotézisek nélkül (O Feldebrő bez hipotez)*, ss. 29—39, 12 il., str. w jęz. francuskim. Kolejny głos w dyskusji na temat kościoła w Feldebrő, o którym pisano już w „Műemlékvédelem” dwukrotnie (zeszyt 4, 1975 i zeszyt 3, 1976).

Informator, s. 39.

P. H r e n k ó, *Hozzászóklás Mikoviny budavári térképéhez (Wypowiedź na temat planu zamku budańskiego sporządzonego przez Mikoviny'ego)*, ss. 40—43, 2 il., str. w jęz. francuskim. Historia planów i panoramy zamku budańskiego opisana już była w „Műemlékvédelem” (zeszyt 3, 1976). Autor artykułu bardziej szczegółowo zajmuje się planem Samuela Mikoviny'ego, wykonanym w pierwszej połowie XVIII w., przechowywanym obecnie w wiedeńskim Hofkammerarchiv.

Zs. V i s y, *Elpusztult római erődök (Zniszczone twierdze rzymskie)*, ss. 44—49, 4 il., str. w jęz. francuskim. Autor usiłuje wyjaśnić pewne nieścisłości, które wkrały się do wypowiedzi dra Bendefy'ego w notatce na temat dawnych twierdz w Dunaföldvár i Kömlőd („Műemlékvédelem”, zeszyt 2, 1976).

Gy. D e m t e r, *Műemlék vagy nem műemlék (Zabytek czy nie zabytek)*, ss. 50—59, 13 il., str. w jęz. francuskim. W Budapeszcie do dzisiejszego dnia znajduje się ponad 200 elektrycznych i przeszło 300 gazowych starych lamp ulicznych. Czy jednak wszystkie kande-

labry, bądź słupy, na których stoją, należy traktować z racji ich wieku jako zabytki czy też nie?

Cs. B e n d e, *Közvilágítás a városképben (Oświetlenie uliczne w krajobrazie miasta)*, ss. 60—64, 9 il., str. w jęz. francuskim. Problem estetycznego, a jednocześnie funkcjonalnego oświetlenia dużego miasta na przykładzie Budapesztu.

Recenzje, s. 64.

Zeszyt 2, stron 63, ilustracje

Artykuły związane z problematyką konferencji ICOMOS pt. *Ochrona wiejskich zespołów architektonicznych*.

Gy. O r t u t a y, *Bevezető sorok egy konferenciához (Wstęp do konferencji)*, s. 66, tłum. w jęz. francuskim.

I. T i l i n g e r, *Emberül élni és emberül emlékezni (Po ludzku żyć i po ludzku pamiętać)*, s. 67, tłum. w jęz. francuskim. Wypowiedzi przewodniczącego Etnograficznego Zespołu Badawczego Węgierskiej Akademii Nauk — Gyuli Ortutaya i przewodniczącego Krajowego Inspektoratu ds. Zabytków — Istvána Tilingera, skierowane do uczestników konferencji.

Gy. I l l y é s, *A népi építésze t tanulsága (Architektura ludowa uczy)*, ss. 68—70, tłum. z jęz. francuskim. Autor artykułu zwraca uwagę na konieczność ochrony architektury ludowej, która dzięki swojej różnorodności i ciekawym formom może znacznie wzbogacić współczesne budownictwo, gdzie króluje beton i szkło.

G. B a r c z a, *A népi építészeti emlékek védelme (Ochrona zabytków architektury ludowej)*, ss. 71—85, 11 il., str. w jęz. francuskim. Sprawa ochrony zabytków architektury ludowej na Węgrzech formy zorganizowane przyjęła stosunkowo późno, bo dopiero w latach pięćdziesiątych. Kolejne rejestry wykazywały, że liczba i wartość historyczno-poznawcza tych ciekawych zabytków stwarzają konieczność otoczenia ich opieką. Autor artykułu pisze na temat wykonywanych dotychczas prac, planów dotyczących przyszłości oraz kwot wydatkowanych i przeznaczonych na ten cel.

B. L i s a — L. G e ö n c z ö l, *Csongrád-Belváros népi építészeti együttesének távlati hasznosítása (Perspektywy wykorzystania ludowych zespołów architektonicznych w śródmieściu Csongrádu)*, ss. 86—90, 10 il., str. w jęz. francuskim. Ludowa zabudowa śródmieścia Csongrádu stanowi jeden z najciekawszych zespołów architektonicznych Wielkiej Niziny Węgierskiej. Zgodnie z planem Krajowego Inspektoratu ds. Zabytków z 1974 r. budynki sukcesywnie wykupywane są od prywatnych właścicieli i przeznaczają się je do użytku publicznego. Powstaną tu hotele turystyczne, restauracje kawiarnie, znajdzie też swą siedzibę muzeum i biuro podróży.

A. G a z d a g, *Népi műemlékeink fenntartása településeink jellegének megőrzésére (Sprawa utrzymania zabytków ludowych i zachowania charakteru osadniczego)*, ss. 91—95, 10 il., str. w jęz. francuskim. Za pomocą nowoczesnych metod technicznych wykonuje się plany i szkice współczesnych miast i osad. Porównanie ich z dawnymi wykresami daje możliwość odtworzenia i zachowania dawnego charakteru osadniczego. Autor artykułu omawia to zagadnienie na przykładzie miejscowości Hajdúhadház.